

ASTRONOMIYADAN “KIRISH” DARSINI BAYON ETISH METODIKASI

Nomozova D.M.¹, Do'stmurodov E.², Itolmasova B.¹, Rajabboyeva B.¹

¹Shahrisabz Davlat Pedagogika Instituti, Shahrisabz, O'zbekiston

²Toshkent Davlat Transport Universiteti, Toshkent, O'zbekiston

nomozova03@mail.ru

Kalit so'zlar: astronomiya, “Kirish” darsi, koinot, Quyosh sistemasi, planetalar, astronomiya tarixi, fizika, geosentrik nazariya, geodeziya, Quyosh kalendari

Annotatsiya: Astronomiya fanida “Kirish” mavzusini qiziqarli tarzda bayon qilish o'quvchilarning bu fanga bo'lgan qiziqishlarini oshiradi. O'quvchilarning astronomiyaga qiziqishlarini oshirish, ularning diqqatini jalb etish uchun esa astronomiyaga oid turli tarixiy faktlar va ma'lumotlar, bu fanni boshqa fanlar bilan bog'liqligi, ko'rgazmali materiallar va zamonaviy o'qitish metodlari hamda fanning porloq istiqboli haqida “Kirish” darslarida bayon etish lozim.

Bizga ma'lumki, har bir fanda mavzular avvalo “Kirish” mavzusi bilan boshlanadi. “Kirish” mavzuni bayon qilish o'qituvchidan ma'suliyat bilan yondashish va katta tayyorgarlik talab qiladi, chunki o'quvchi yangi predmet bilan birinchi marta aynan shu mavzu yordamida tanishadi. Binobarin, bu mavzu orqali o'qituvchi o'z fanining o'quvchilarga qanchalik qiziqarli faktlarda tanishtira olsa, uning mohiyatini va hayotiy zarurligini ocha olsa, ilk bor o'quvchilarda bu fanga qiziqish uyg'ota oladi. Astronomiya ham fizika va matematika fanlaridan biri hisoblanadi. Astronomiya fani o'quvchilarni hayratga soladigan, ularda qiziqish uyg'ota oladigan materiallarga boy fandir.

Yuqorida aytilgan “Kirish” darsi oldiga qo'yilgan maqsadga erishish turli materiallarga tayangan, olimlar hayoti va ijodiga, astronomiya tarixiga oid faktlar bilan mukammal qurollangan o'qituvchi uchun qiyinchilik tug'dirmaydi.

O'quvchilar astronomiyaning mazmunini va uning mohiyatini faqat butun o'quv yili davomidagina to'la tushunib olishi mumkin. Shunday bo'lsada, birinchi darsda bu masalalar haqida o'qituvchi, umumiy va qisqacha ma'lumot bilan o'quvchilarga bilim va tushunchalar berishi kerak.

O'qituvchi tarixiy ma'lumotlar asosida “Kirish” darsini olib borishi kerak. Bu esa o'quvchilarga katta taassurot qoldiradi. Ularda odamiylik, vatanparvarlik va bu fanga qiziqish kabi ijobiy fikrlarni shakllanishida muhim rol o'ynaydi.

“Kirish” darsi astronomiyaning zamonaviy metodlarini, o'qitish usullarini va astronomiyada erishilayotgan yutuqlarini ham o'z ichiga olishi kerak. O'qituvchi hozirgi zamon o'qitish metodlarini gapirganda, uning qadimgi metodlardan farqini yorqin misollar orqali tushuntirishi lozim. Masalan, elektromagnit to'lqinlar

shkalasining deyarli hamma dapazonida gamma, roentgen, optic, ultrabinafsha, infraqizil va radio diapazonda osmon jismlarini tekshirib, ulardagi quvvatli fizik jarayonlarning tabiatlarini o'rganish borasida "yangi" astronomiya katta yutuqlarni qo'lga kiritayotgani o'quvchilarga yetkazilsagina ularni diqqatini jalb etish va fanga qiziqtirish mumkin.

Shuningdek, hozirgi zamon texnikalari, teleskoplar, ularning ishlash prinsipi haqida "Kirish" darsida qisqacha tushuncha berish ham maqsadga muvofiq bo'ladi.

Bundan tashqari, o'qituvchi astronomiya bilan boshqa fanlar bilan aloqasiga ham e'tibor berishi kerak. Xususan, fizika bilan astronomiyaning aloqasida, o'qituvchi osmon jismlarining harakati va evolyutsiyasi fizik qonuniyatlar asosida amalga oshishi, osmon jismlarini o'rganish orqali kelajakda fanga yangiliklar va yutuqlar bera olishi muhimligini o'quvchiga anglatishi kerak.

Yuqori energiya ajralishi bilan bog'liq bo'lgan fizik jarayonlar amalga oshayotgan yangi topilgan kosmik obyektlarning o'rganilishi, fizikadagi muhim bo'limlardan biri hisoblangan atom va yadro fizikasi hamda plazma fizikasining rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etayotganligini o'quvchilarga misollar asosida tushuntirib berilsa, ularda astronomiya fani abstrakt fan emas, balki hayot bilan bog'liq bo'lgan amaliy fanlardan biri ekanligini his ettirish mumkin bo'ladi.

Shuningdek astronomiya fani matematika bilan astronomik hisob-kitoblarni amalga oshirish jihatidan bog'liq ekanligi, o'quvchilarning astronomiyani chuqur o'rganishda geografiya, tabiatshunoslik va fizika fanlaridan olgan bilimlariga tayanishi, o'zlashtirishning sifatiga juda yaxshi ta'sir ko'rsatishini uqtirish kerak.

"Kirish" darsining samaradorligini oshirishda ko'rgazmali materiallar, qisqa kinofilmlardan unumli foydalanish ham yaxshi natija beradi. Astronomiyaning istiqboli haqida ham "Kirish" darslarida to'xtalib o'tish lozim, Oyni va planetalarni zabt etish mumkinligi, Quyosh energiyasidan foydalanish insoniyatga qanday foyda keltirishi o'quvchilarda bu fanni kelajagi porloq fan sifatida gavalantiradi va ularning qiziqishlarini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Kulikovskiy P.G. Spravochnik lyubitelya astronomii—M.: "Nauka", 1971.
2. Komarov V.N. Novaya zanimatelnaya astronomiya—M.: "Nauka", 1983.
3. Maksimachev B.A., Komarov V.N. Zvezdnix labirintax – M.: "Nauka", 1978.
4. Sattarov I. Yulduzlar nuri tilga kirganda –T.: "Fan", 1973.
5. Perelman Y.A. Qiziqarli astronomiya –T.: "O'qituvchi", 1960.
6. Tomilin A.N. Nebo Zemli – L.: "Detskaya literature", 1974.
7. Latipov A.A. Venera sirlari ochilmoqda –T.: "O'zbekiston", 1978.
8. Mamadazimov M. Dumli yulduzlar –T.: "O'zbekiston", 1981.